

Andrzej Stawarz

Muzeum Niepodległości : kronika działalności w roku 2000

Niepodległość i Pamięć 8/1 (17), 223-236

2001

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Andrzej Stawarz

Muzeum Niepodległości — kronika działalności w roku 2000

Rok 2000 był dla Muzeum Niepodległości rokiem jubileuszu 10–lecia działalności. Z tej okazji (ale nie tylko) muzeum podsumowało swój dorobek w okolicznościowej księdze *10–lecie Muzeum Niepodległości*, a także przygotowało bogaty program edukacyjny i kulturalny. Był to rok obfitujący w różnorodne wydarzenia, jak i nowe wartościowe doświadczenia. Z tych względów warto przypomnieć najważniejsze wystawy, spotkania, koncerty, sesje czy inne inicjatywy i przedsięwzięcia. Oto kronika wydarzeń, jakie miały miejsce w Muzeum Niepodległości w roku 2000:

Styczeń

Miesiąc, w którym przypadła 10. rocznica utworzenia naszej placówki (30 stycznia) skupił uwagę publiczności i mediów, był także bardzo ważny z punktu widzenia rozwoju współpracy muzeum ze sponsorami. Znakomitym początkiem roku (3 stycznia) okazała się promocja książki (drugiego wydania) Macieja Kozłowskiego *Zapomniana wojna*. Z udziałem autora i wygłaszającego słowo wstępne Bohdana Skaradzińskiego odbyła się ciekawa merytoryczna dyskusja, która koncentrowała się zarówno wokół problematyki sensu wojny polsko–ukraińskiej 1918–1919, jak i stanu obecnych stosunków polsko–ukraińskich¹.

Tydzień później, zgodnie z kilkuletnią tradycją, odbył się Noworoczny Koncert z Dedykacją. Koncert — dedykowany pracownikom, współpracownikom, przyjaciołom, sympatykom oraz darczyńcom Muzeum Niepodległości — przygotowali i zrealizowali pedagodzy i uczniowie Zespołu Państwowych Szkół Muzycznych im. Fryderyka Chopina. Atrakcyjny był program koncertu był (m.in. arie z oper Mozarta, arie i pieśni S. Moniuszki, także

---

1 Patrz B. Herman, *Zwycięstwo, które było klęską*, „Życie Warszawy”, 4 I 2000.

piosenki z musicali Gershwina i Loewego, arie operetkowe, wreszcie recytacje, np. fragmentów *Pana Tadeusza* i in.) spotkał się z wielkim aplauzem publiczności szczelnie wypełniającej salę koncertową muzeum.

Wzorem lat 1998–1999, kontynuowano cykl spotkań „Wielcy znani — zapomniani”. 17 stycznia spotkanie „Serce nieujarzmione, czyli rzecz o Jerzym Andrzejewskim” poprowadził Grzegorz Pieńkowski, fragmenty prozy czytał Marek Frąckowiak, na zakończenie odbyła się projekcja filmu *Robinson warszawski* (reż. J. Zarzycki). Innego rodzaju nawiązaniem do inicjatyw lat poprzednich był trzydniowy kiermasz antykwaryczny „Uchronić dobra kultury” (21–23 stycznia).

Długoletnią tradycję upamiętniania kolejnych rocznic wybuchu powstania styczniowego podtrzymano uroczystym capstrzykiem w Bramie Straceń (organizację spotkania z młodzieżą zapewniło Muzeum X Pawilonu C. W. — Oddział Muzeum Niepodległości) oraz spotkaniem w głównej siedzibie muzeum z cyklu „Drogi do Niepodległej” (24 stycznia), zorganizowanym przez Związek Legionistów Polskich i Ich Rodzin, przy udziale prof. dr. Janusza Wojtasika (wykład „Rzecz o powstaniu styczniowym”) i dr. Wiesława L. Ząbka (wykład „Sens powstania styczniowego — Marszałek Piłsudski a rok 1863”). Wieczór ten, będący zarazem „Spotkaniem pokoleń” dopełnił koncert pieśni patriotycznych w wykonaniu chóru LO im. Marszałka Józefa Piłsudskiego.

W końcu stycznia miały miejsce dwa wydarzenia. Najpierw odbyło się otwarcie wystawy „Polska Wytwórnia Papierów Wartościowych w służbie Rzeczypospolitej” (25 stycznia). Wystawę sfinansowała PWPW S.A., autorem scenariusza i realizatorem był Zygmunt Krzysztof Jagodziński. Podczas uroczystego otwarcia jej uczestnikom wręczano imienne, numerowane ozdobne certyfikaty. Od następnego dnia aż do końca trwania wystawy (do 31 lipca) wszystkim zwiedzającym wręczano także numerowane (tyle że już nie imienne) certyfikaty, odbijane na zabytkowej, ręcznej maszynie drukarskiej². Ponadto z okazji wystawy PWPW S.A. wydała drukiem specjalny numer własnego tygodnika „Życie Wytwórni” oraz ilustrowany folder. W specjalnym numerze „Życia Wytwórni” w artykule poświęconym wystawie napisano na wstępie: „Wystawa w Muzeum Niepodległości jest pierwszą tego typu ekspozycją ukazującą osiemdziesięcioletnią historię naszego przedsiębiorstwa przez jego wyroby. Zamierzam jej inicjatorów i komisarza było ukazanie etapów rozwoju firmy na tle historii Polski”.

29 stycznia dyrektor Muzeum Niepodległości gościł na spotkaniu jubileuszowym z okazji 10-lecia Muzeum Niepodległości liczne grono specjalnie zaproszonych osób — przedstawicieli władz, współpracowników, przyjaciół i sponsorów placówki. W spotkaniu wzięło udział ponad 120 osób, w tym m.in. ówczesny wiceminister kultury i dziedzictwa narodowego prof. dr Jacek Weiss, dyrektor Departamentu Ochrony Dziedzictwa Narodowego MKiDN Franciszek Cemka, dyrektor Wydziału Kultury i Ochrony Dziedzictwa Kulturowego Urzędu Marszałkowskiego Województwa Mazowieckiego Mariusz Chwedczuk, Prezes Mazowieckiego Towarzystwa Kultury Zygfryd Rekosz, Dyrektor Czeskiego Centrum, a także dyrektorzy kilku muzeów warszawskich, przedstawiciele organizacji kombatanckich, Kuratorium Oświaty, współpracujących z Muzeum Niepodległości instytucji nauki i kultury.

---

2 JAK, *Zdobądź pamiątkowy certyfikat*, „Życie Warszawy”, nr 30, 5–6 II 2000.

W wystąpieniu okolicznościowym dyrektor Muzeum Niepodległości przypomniał najistotniejsze osiągnięcia placówki oraz podziękował wszystkim pracownikom i współpracownikom za twórczy wkład w rozwój muzeum w latach 1990–2000. Odczytane zostały liczne listy gratulacyjne (m.in. od władz m.st. Warszawy, organizacji kombatanckich, dyrektorów zaprzyjaźnionych instytucji kultury), następnie dyrektor wręczył pamiątkowe Medale Muzeum Niepodległości pracownikom, którzy w ciągu 10 lat działalności placówki najbardziej się jej zasłużyli. Po części oficjalnej odbył się koncert młodzieżowego chóru „Echo” z Wołomina, pod dyr. Andrzeja Wojakowskiego. Po koncercie, który bardzo się podobał, goście spotkania zwiedzili wystawę „Muzeum Niepodległości. 10 lat minęło...”, po czym wzięli udział w koktajlu. Trzeba przypomnieć, iż to jubileuszowe spotkanie odbyło się dokładnie w przeddzień 10. rocznicy powołania Muzeum Niepodległości do życia. Jubileusz ten media odnotowały nadzwyczaj skromnie. Wyjątkiem był tu — co przyjęto z satysfakcją — najbardziej poczytny w kraju dziennik³.

Program działalności w styczniu dopełniła (31 stycznia) projekcja filmu paradokumentalnego w reżyserii Lucyny Smolińskiej *Warszawska Niobe*, opartego na pamiętniku Jadwigi Ramockiej, matki poległych powstańców Andrzeja „Morro” i Jana „Bonawentury”. Projekcja i dyskusja po filmie odbyły się z inicjatywą Towarzystwa Miłośników Historii.

Luty

Najważniejsze wydarzenia lutego to otwarcie wystawy „Sybiracy 1940–1956” oraz spotkanie z ostatnim prezydentem RP na uchodźstwie Ryszardem Kaczorowskim. Wystawa poświęcona Sybirakom była oczekiwana od dawna, zarówno przez środowiska kombatanckie i ich rodziny, jak i wiele innych osób żywo zainteresowanych tą problematyką. Wystawę „Sybiracy 1940–1956” otwarto uroczystie (już jako część stałej ekspozycji) w Muzeum X Pawilonu C. W. 10 lutego, w obecności m.in. ministra Jerzego Woźniaka, zastępcy Kierownika Urzędu ds. Kombatantów i Osób Represjonowanych; Ryszarda Reiffa — prezesa Związku Sybiraków; posła Edwarda Daszkiewicza — wiceprzewodniczącego Związku Sybiraków; ks. bpa Zbigniewa Kraszewskiego. Wystawa powstała dzięki wieloletnim staraniom Sybiraków o ocalenie i zgromadzenie pamiątek dokumentujących ich losy, jej scenariusz powstał dzięki współpracy Muzeum Niepodległości i Związku Sybiraków. Ekspozycja wzbudziła żywe zainteresowanie wielu widzów, odbiła się też szerokim echem w prasie⁴.

Spśród kolejnych spotkań autorskich w Muzeum Niepodległości nadzwyczajne zainteresowanie publiczności wzbudził wieczór z udziałem Ryszarda Kaczorowskiego. Tym razem pretekstem ciekawego spotkania była książka prof. dr. Adama Dobrońskiego pt. *Ostatni Prezydent II Rzeczypospolitej Ryszard Kaczorowski*, efektownie wydana przez Wydawnictwo ŁUK w Białymstoku. Wieczór ten miał miejsce 15 lutego i stał się spotkaniem najzupełniej nadprogramowym w lutowej propozycji muzeum dla publiczności. Z nie mniej żywym zain-

3 M. Piwowarek, *Walka o Polskę w gablotach. 10-lecie Muzeum Niepodległości*, „Gazeta Wyborcza”, 31 I 2000.

4 Patrz np.: „Nasz Dziennik” nr 35, 11 II 2000, oraz nr 38, 15 II 2000; „Rzeczpospolita” nr 36, 12–13 II 2000; „Życie Warszawy”, 11 II 2000; „Gość Niedzielny” nr 9, 27 II 2000 i inne. Obszerne omówienia wystawy zamieszczono w pismach: „Kombatant” nr 3 (autorka — Irena Tańska) oraz „Panorama Kresowa” (wyd. w Łomży, nr 16/24) — autorstwa Edmunda Bosakowskiego.

teresowaniem gości spotkały się kolejne poniedziałkowe wieczory lutego (7, 14, 21 i 28): promocja książki Czesława Skonki *Na szlakach błękitnego generała. Rzecz o gen. Józefie Hallerze*, wydanej w 80. rocznicę zaślubin Polski z Bałtykiem (na spotkaniu obecny był senator Piotr Ł. J. Andrzejewski)⁵; koncert muzyków SPAM „Uśmiech karnawału”; wieczór „O innych warszawiakach — czyli rzecz o Szolemie Alejchemie” (z cyklu „Wielcy znani — zapomniani”); promocja książki Grzegorza Rąkowskiego z serii *Smak Kresów* pt. *Wśród jezior i mszarów Wileńszczyzny*. Ale najmocniejszym akcentem artystycznym był znakomicie przygotowany i wykonany program „Ballady i romanse” (do wierszy Adama Mickiewicza) — zaprezentowany 27, 28 lutego i 1 marca przez uczniów z Zespołu Szkół Muzycznych im. F. Chopina (w reż. Hanny Chojnackiej).

Marzec

Spotkania w tym miesiącu ułożyły się w dość niezwykły cykl: 3 marca — wieczór pamięci Adama Bienia z udziałem Macieja A. Zarębskiego, autora książki *Ostatni z szesnastu*, oraz A. Wawrylak, która wykonała ballady W. Kota; 6 marca — promocja nowych tytułów z serii *Ludzie niezwyčajni* poświęconych Józefowi Piłsudskiemu i Romanowi Dmowskiemu; 13 marca — promocja niezwyklej książki pt. *Pisane miłością losy Wdów Katyńskich*; 20 marca — pokaz filmów dokumentalnych w reż. Krzysztofa Nowaka-Tyszowieckiego pt. *AK-owcy i Tobie Ojczyzno*; 27 marca — spotkanie z cyklu „Wielcy znani — zapomniani”: „Andrzej Strug, czyli w kręgu polityki, wojny i obyczajaju”. Głównym punktem działalności muzeum w marcu był cykl imprez „W dniu imienin Marszałka”, tym razem zrealizowany w ciągu dwóch dni (18–19 marca). Największe zainteresowanie publiczności wzbudziła sesja popularnonaukowa „Marszałek Józef Piłsudski — wódz, polityk, wychowawca” (m.in. z udziałem prof. dr. Andrzeja Ajnenkiela, prof. dr. Janusza Szczepańskiego, dr. Wiesława L. Ząbka), ponadto publiczności bardzo podobał się okolicznościowy koncert pieśni i poezji patriotycznej w wykonaniu dzieci i młodzieży, według scenariusza G. Połozynskiego i B. Kozyry. Cały cykl imprez oraz lekcje muzealne o Józefie Piłsudskim zostały sfinansowane przez Urząd Dzielnicy Śródmieście Gminy Warszawa Centrum. „Imieniny Marszałka” dostrzegła część prasy warszawskiej⁶.

Kwiecień

Najważniejsze w tym miesiącu formy działalności, to Dni Pamięci Pawiaka oraz obchody 60. rocznicy zbrodni katyńskiej. Dni Pamięci Pawiaka odbyły się między 8 a 14 kwietnia. W ramach Dni zorganizowano m.in. uroczystość odsłonięcia tablicy pamiątkowej Stowarzyszenia Szarych Szeregów, poświęconej harcerzom i harcerkom więzionym, torturowanym i zamordowanym na Pawiaku w latach 1939–1944; spotkanie „Kobiety i dziewczęta na Pawiaku w latach okupacji niemieckiej 1939–1944 — trzy pokolenia” znakomicie poprowa-

5 S. L. Krowicki, *Promocja w Muzeum Niepodległości. O „Błękitnym” Generale*, „Myśl Polska” nr 2(85), luty 2000.

6 JAK. *Imieniny Marszałka*, „Życie Warszawy”, nr 66, 18–19 II 2000.

dzone przez Marię Wiśniewską; lekcje muzealne ze spektaklem *Pokolenie Janka Bytnara* w reżyserii Elżbiety Jękot–Orzechowskiej oraz capstrzyk harcerski „Pamięci więźniów Pawiaka”. Podczas Dni Pamięci Pawiaka odbyła się ponadto promocja książki *Warszawa. O czym mówią pomniki i kamienie* (pod red. K. Móraskiego i A. Stawarza) z udziałem historyków warszawskich, w tym prof. dr. Janusza Tazbira. Książka ta — wydana staraniem Muzeum Niepodległości i Muzeum Woli — spotkała się z zainteresowaniem nauczycieli oraz miłośników Warszawy. Tytuł został zauważony przez prasę⁷, podobnie jak i same Dni, chociaż w bardzo skromnym wymiarze⁸.

Niemale zainteresowanie społeczne wzbudziły obchody 60. rocznicy mordu katyńskiego. W ramach upamiętnienia tej rocznicy Muzeum Niepodległości wspólnie z Komitetem Obrony Pamięci Narodowej zorganizowały sesję naukową pod patronatem Wojewody Mazowieckiego Antoniego Pietkiewicza. Interesujące referaty wygłosili: dr Stanisław Jaczyński, red. Tadeusz Płuzański, prof. dr Adam Dobroński, dr Wiesław Ząbek i płk Wiesław Sawicki.

Kwietniowy program został dopełniony następującymi imprezami: aukcją i giełdą pocztówek (1–2 kwietnia), XI aukcją książek, grafik i czasopism „Kresowiana i cymelia” (8 kwietnia) zorganizowaną z inicjatywy Instytutu Lwowskiego, koncertem muzyków SPAM dedykowanym Szarym Szeregom; spotkaniem autorskim z dr. Zygmuntem Królakiem, autorem książki „Polska wobec wyzwań XXI wieku” (17 kwietnia); spotkaniem z cyklu „Wielcy znani — zapomniani” poświęconym Ferdynandowi A. Ossendowskiemu (3 kwietnia). Od 12 kwietnia do 26 maja prezentowana była wystawa prac dzieci — laureatów konkursu na prace plastyczne „Ja i mój dom”.

Maj

Z okazji święta narodowego (3 maja) zorganizowano Dzień Konstytucji — w programie zawarto: projekcję filmu *Parlamentaryzm w Polsce*, dyskusję panelową „Konstytucja normą dla obywateli i państwa”, spektakl *Konstytucja 3 Maja*. Młodzieży szkolnej zaoferowano lekcje muzealne poświęcone Konstytucji 3 Maja. Wydarzeniem miesiąca stało się otwarcie wystawy „W harcerskiej służbie. Fakty i dokonania Związku Harcerstwa Polskiego poza granicami kraju 1939–2000”, której patronował prezydent Ryszard Kaczorowski. Podczas uroczystego otwarcia (22 maja) obecni byli m.in. prezydent Ryszard Kaczorowski, minister Jerzy Woźniak, prof. dr Adam Dobroński (przewodniczący Rady Muzeum Niepodległości), poseł na Sejm RP Jacek Tworkowski, przewodniczący Stowarzyszenia Szarych Szeregów Kazimierz Szymański, przewodniczący Koła AK w Londynie Lucjan Kindlein, przewodniczący Związku Harcerstwa Rzeczypospolitej Piotr Koj, przewodnicząca Związku Harcerstwa Polskiego Maria Hrabowska i liczni przedstawiciele krajowych organizacji harcerskich oraz ZHP poza granicami kraju, w tym w Wielkiej Brytanii, Stanach Zjednoczonych i Francji. Łącznie zebrało się blisko 300 osób — tak znacznej liczby gości na otwarciu wystawy w Muzeum Niepodległości jeszcze nie było. Obecni byli też członkowie zespołu, który przygotował wystawę — Krystyna Szwarzak, Barbara Bienias, Waclaw Mańkowski. Podczas

7 Patrz T. Stańczyk, *Warszawskie pomniki. Znaki tożsamości*, „Rzeczpospolita” nr 110, 12 V 2000.

8 *Rozpoczynają się Dni Pamięci Pawiaka. Pokolenie Janka Bytnara*, „Trybuna” nr 84, 8/9 IV 2000.

inauguracji wystawy prezydent Ryszard Kaczorowski powiedział m.in.: „Dzisiejsza wystawa obrazująca przeszło pięćdziesięcioletnią działalność Związku Harcerstwa Polskiego poza krajem, to także dowód żywotności ruchu harcerskiego, rozwijającego się prężnie w każdych warunkach życia państwowego, geograficznych i klimatycznych. (...) Moje pokolenie wychowało się w tradycjach walk o granice i niepodległość Rzeczypospolitej (...). W dwudziestolecium Polski Niepodległej, stutysięczna organizacja wychowała w myśl statutu «dzielnych i zdolnych do poświęceń ludzi», czego dowodem był ich udział w walce i konspiracji w czasie wojny w kraju i poza jego granicami oraz praca wychowawcza wśród młodzieży, wyrokiem losu żyjącej na obczyźnie. Gdy w latach powojennego zniewolenia likwidowano zarządzeniami administracyjnymi harcerstwo w kraju, poza jego granicami istniał w dalszym ciągu nasz Związek, jako kontynuator prawny i ideowy. Tysiące młodych Polek i Polaków urodzonych w wolnym świecie korzystało z dorobku wychowawczego harcerstwa (...)»⁹.

W maju odbyło się kilka interesujących spotkań, które przyciągnęły wiele osób. Kolejno były to: Dzień Władysława Reymonta (7 maja z udziałem prof. Barbary Koc i projekcją filmu *Ziemia obiecana* w reżyserii A. Wajdy oraz prelekcją Grzegorza Pieńkowskiego nt. filmowych adaptacji dzieł wielkiej literatury); promocja książki prof. dr. Jerzego Holzera *Komunizm w Europie* z udziałem Adama Michnika (9 maja)¹⁰; panel dyskusyjny z udziałem dr. Elizabeth Helenbroich i dr. Franka Hahna z Instytutu Schillera nt. „How a Worldwide Community of Principles between Sovereign Nations can be built in the 21st Century” (15 maja); promocja książki M. Klimeckiego i G. Połozynskiego *Czas próby. Wojna polsko-sowiecka 1920 r.* (15 maja); koncert popołudniowy muzyków SPAM „Kiedy znów zakwitną bzy”, dedykowany kombatanom (21 maja); promocja książki Aleksandra Halla *Widziane z prawej strony* z udziałem autora (22 maja), promocja książki Grzegorza Witkowskiego *Józef Retinger polski inicjator integracji europejskiej* (22 maja); promocja książek *Miasteczka mazowieckie*¹¹ i *Grodzisk Mazowiecki jakim go pamiętam* (29 maja). Ponadto w Muzeum X Pawilonu odbyły się Dni Cytadeli, w czasie których promowano wystawę „Sybiracy 1940–1956” oraz zaprezentowano film *Sybiracy* w reż. Józefa Gębskiego. Bogaty program działalności muzeum w maju dopełniły lekcje muzealne poświęcone Władysławowi Reymontowi, problematyce tzw. brunatnej propagandy oraz fenomenowi kina radzieckiego.

Czerwiec

Wydarzeniem miesiąca była sesja naukowa „Wojna polsko-bolszewicka 1920 roku z perspektywy 80 lat” (20 czerwca), zorganizowana z inicjatywy Komitetu Obchodów 80. rocznicy Bitwy Warszawskiej pod patronatem ks. bpa gen. dyw. Sławoja Leszka Głódzia. Program sesji wypełniły bardzo ciekawe referaty wygłoszone m.in. przez prof. dr. Andrzeja Ajnenkiela, prof. dr. Janusza Odziemkowskiego, ks. prałata Jana Sikorę, dr. Wiesława L. Ząbka i prof. dr. Wiesława J. Wysockiego. Podsumowania sesji dokonał Zbigniew Biernacki, sekretarz

9 Pełny tekst przemówienia w „Ognisko harcerskie”, nr 2, Londyn 2000, s. 6. Tamże szersza relacja z otwarcia wystawy (s. 9–11). O organizacji ZHP poza granicami kraju — w kontekście wystawy — przypomniano także na łamach niektórych periodyków, patrz m.in. W. Skrodzki, *ZHP poza granicami kraju*, „Niedziela”, nr 42, 2000.

10 E. Durka, *Zimny jak lód?*, „Gazeta Wyborcza” (GS), nr 108, 10 V 2000.

11 PIO, *W cieniu stolicy*, „Gazeta Wyborcza”, nr 125, 30 V 2000.

generalny Stowarzyszenia Weteranów Wojny Polsko–Bolszewickiej 1920 roku i ich Rodzin¹².

Kontynuowany był cykl poniedziałkowych spotkań, które ponownie przyciągnęły wielu uczestników. Były to kolejno: promocja książki *Almanach harcerski* ks. Stefana Miecznikowskiego (5 czerwca), odczyt Jana Engelgarda pt. „Idea narodu i państwa w myśli politycznej Tomasza G. Masaryka” (w ramach Klubu Myśli Środkowoeuropejskiej Towarzystwa Polsko–Czesko–Słowackiego, 5 czerwca); spotkanie z cyklu „Wielcy znani — zapomniani” poświęcone Or–Otowi, „piewcy Warszawy” (12 czerwca); koncert muzyków SPAM z okazji 50–lecia pracy dla Warszawy Janusza Kahla (17 czerwca); spotkanie z cyklu „Autor miesiąca”, podczas którego przedstawiono wspomnienia Andrzeja Kownackiego „Czy było warto” (26 czerwca). Niezwykłym, artystycznym zwieńczeniem sezonu kulturalnego 1999/2000 stał się w Muzeum Niepodległości wspaniały koncert kameralny muzyki XVI–XVIII w. w wykonaniu Recital Ensemble pod dyr. Pawła Hruszwickiego.

Warto dodać, iż Muzeum Niepodległości po raz drugi wzięło udział w cyklu wystaw „Artbarbakan 2000” (uroczyste otwarcie — 16 czerwca w holu Mazowieckiego Urzędu Wojewódzkiego). Tym razem nasza placówka przygotowała prezentację sztuki socrealizmu „Soc–skansen” w Galerii „Abakus” na okres wakacyjny od 16 czerwca do 31 sierpnia¹³.

Lipiec–sierpień

Podczas wakacji, w lipcu, zrezygnowano z organizowania imprez, spotkań i koncertów, koncentrując się na przygotowaniach do nowego sezonu. Dopiero w samym końcu miesiąca (31 lipca) zorganizowano Wieczór Filmowy Pamięci Powstania Warszawskiego (3 filmy dokumentalne i *Kanał* w reż. A. Wajdy). W sierpniu odbyły się następujące spotkania: promocje książek — Bohdana Królikowskiego *Ulańskie lato* i Jana Lissowskiego *Batalion „Sokół” w Powstaniu Warszawskim* (7 sierpnia), spotkanie z cyklu „W marszu do niepodległości” pt. „Bitwa Warszawska drogą do Europy” (14 sierpnia) — w 80. rocznicę polskiego zwycięstwa w Bitwie Warszawskiej; spotkanie z cyklu „Autor miesiąca” z prof. dr. Januszem Szczepańskim, autorem znakomitej książki *Spoleczeństwo Polski w walce z najazdem bolszewickim 1920 roku* (21 sierpnia); prezentacja książek z serii *Biblioteka szczerbca* (28 sierpnia). Warto przypomnieć, iż spotkanie w rocznicę Bitwy Warszawskiej uświetnione zostało krótkim koncertem Ireny Santor i recitalem Waldemara Koconia.

Wrzesień

Istotne wydarzenia miesiąca to udział Muzeum Niepodległości w przygotowaniu (według scenariusza Mirosławy Pałaszewskiej) wystawy „Pamiętamy. Solidarność 1980–1981”,

---

12 Stowarzyszenie to wydało następnie (w sierpniu 2000 r.) — korzystając z pomocy Muzeum Niepodległości — publikację zawierającą materiały z tej sesji. Niektóre z referatów publikujemy w tym numerze „Niepodległości i Pamięci”.

13 LG, *Artbarbakan 2000. Nowocześnie i socrealistycznie*, „Życie Warszawy”, nr 156, 6 VII 2000. Patrz też A. Stawarz, *Soc–skansen/Soz–Park/Socialist Skansen*, w: *Artbarbakan 2000* [katalog], Warszawa 2000, s. 38–42.

którą otwarto 7 września w gmachu Sejmu RP¹⁴ oraz otwarcie własnej wystawy „General Józef Haller i jego żołnierze” (18 września). Wystawa o gen. J. Hallerze powstała na podstawie scenariusza dr Jolanty Niklewskiej, a zrealizowana została we współpracy z Muzeum Wojska Polskiego i Archiwum Akt Nowych. Tą wystawą nasze muzeum nawiązało do 80. rocznicy powrotu Polski nad Bałtyk — w ramach obchodów zainicjowanych przez Towarzystwo Przyjaciół Hallerowa, kierowane przez senatora Piotra Łukasza J. Andrzejewskiego.

Odbyły się też kolejne spotkania: „Pamięć Września 1939 r.” (projekcja filmu *Wolne Miasto*) — 4 września; wieczór poetycki Jerzego Górnickiego (4 września); promocja tomu V z serii *Warszawskie Termopile 1944* (pt. *Zoliborz–Bielany*) — 11 września; spotkanie z cyklu „W marszu do niepodległości” red. Z. Mierzwińskiego pt. „Polski Wrzesień 1939 r. — wspomnienia uczestników walk” (18 września); spotkanie z cyklu „Wielcy znani — zapomniani” poświęcone Leopoldowi Buczkowskiemu (25 września). Zwieńczeniem miesiąca było V Sympozjum Popularnonaukowe dla Nauczycieli Historii, Języka Polskiego i Wychowania Patriotycznego poświęcone problematyce znaczenia edukacyjnego losów polskich zesłańców syberyjskich (29 września). Sympozjum spotkało się ze sporym zainteresowaniem nauczycieli. Organizatorem sympozjum był Związek Zesłańców Syberyjskich.

Ważną inicjatywą u progu nowego sezonu okazało się utworzenie Klubu Przyjaciół Muzeum Niepodległości. W ciągu kilku tygodni od rozesłania deklaracji członkowskich do Klubu zapisało się ponad 200 osób, reprezentujących wiele środowisk społecznych¹⁵. Funkcję przewodniczącego Klubu przyjął (wraz z legitymacją nr 1) Zbigniew Zieliński, pierwszy w III Rzeczypospolitej minister–kierownik Urzędu ds. Kombatantów i Osób Represjonowanych, od wielu lat znakomity współpracownik i wielki przyjaciel naszej placówki. W ogólnie sformułowanych planach pracy Klubu przewidziano specjalne spotkania i koncerty dla jego członków (co najmniej raz na kwartał) oraz działania wspierające organizacyjnie i finansowo rozwój placówki. Tym samym Fundacja „Polonia Restituta”, działająca od 1999 roku na rzecz Muzeum Niepodległości i z potrzeby realizowania wspólnych projektów, zyskała nowego sojusznika.

Październik

W tym miesiącu miała miejsce oficjalna inauguracja sezonu kulturalnego w naszej placówce. Inaugurację uświetnił specjalny koncert uczniów Zespołu Szkół Muzycznych im. F. Chopina (9 października). Ponadto odbył się spektakl Sceny u Radziwiłłów w rocznicę zakończenia Powstania Warszawskiego (2 października) — *Requiem dla „Parasola”* w ramach spotkania z uczestnikami walk. Z zainteresowaniem widzów spotkały się również: impreza z cyklu „W marszu do niepodległości” red. Z. Mierzwińskiego pt. „90 lat istnienia skautingu i harcerstwa na ziemiach polskich” (16 października) — na zakończenie wystawy poświęconej działalności ZHP poza granicami kraju; inauguracja Klubu Przyjaciół Muzeum

14 Wystawa w 20. rocznicę Polskiego Sierpnia, „Kronika Sejmowa” nr 132 [6–12 IX] 2000, s. 82.

15 Akcję wsparł m.in. Związek Sybiraków, publikując w swoim biuletynie „Sybirak” stosowną informację wraz z deklaracją członkowską (patrz K. Żemralska, *Muzeum Niepodległości zaprasza*, „Sybirak”, nr 3/27, wrzesień 2000, s. 60–61).

Niepodległości połączona z koncertem muzyków SPAM pt. „W promieniach jesiennego słońca” (22 października); premiera filmu dokumentalnego *Z archipelagu Gulag do Ameryki* w reż. Józefa Gębskiego (23 października); wieczór autorski reżysera Jacka Sawickiego (w związku z prezentacją filmu o uroczystościach na polskim cmentarzu wojennym w Katyniu w 2000 r.) — 30 października. Wydarzeniem miesiąca była sesja naukowa pt. „Warszawa i Mazowsze w walce o niepodległość kraju w latach 1794–1920” z bogatym programem i udziałem wielu znakomitych historyków¹⁶. Współorganizatorami sesji były — Mazowiecki Ośrodek Badań Naukowych im. S. Herbsty i Wyższa Szkoła Humanistyczna w Pułtusku. Obrady pierwszego dnia sesji odbyły się w naszym muzeum (19 października), drugiego — w Pułtusku (20 października).

Listopad

Miesiąc ten obfitował w wydarzenia dużej rangi — zarówno w skali ogólnopolskiej, jak i regionalnej. Muzeum Niepodległości wzięło udział w obchodach 140. rocznicy urodzin wielkiego Polaka — Ignacego Jana Paderewskiego. W naszym muzeum 6 listopada została otwarta wystawa pt. „Ignacy Jan Paderewski w świecie polityki” (natomiast w Muzeum Ignacego J. Paderewskiego w dniu 9 listopada otwarto wystawę „Polak miary niepospolitej”) — uroczystość tę uświetnił recital Elżbiety Nowotarskiej, która wykonała m.in. kilka pieśni Paderewskiego. Autorem scenariusza wystawy była Helena Wiórkiewicz, projekt plastyczny przygotowała Jadwiga Bobrowska. Dopełnieniem cyklu imprez poświęconych Paderewskiemu była promocja albumu „Kraków — Ignacemu J. Paderewskiemu”, podczas której utwory fortepianowe mistrza wykonali młodzi pianiści — Agnieszka Bąk i Maciej Piszek.

Kulminacja działalności placówki zbiegła się — tak jak w poprzednich latach — ze Świętem Niepodległości. Z tej okazji została 10 listopada otwarta wystawa pt. „Warszawa i Mazowsze w walce o niepodległość kraju w latach 1794–1920” — otwarcia dokonał wiceprzewodniczący Zarządu Województwa Mazowieckiego Leszek Mizieliński. Wystawa, nad którą patronat objęli: marszałek województwa mazowieckiego Zbigniew Kuźmiuk, przewodniczący Sejmiku Woj. Mazowieckiego Włodzimierz Nieporęt oraz prezydent m.st. Warszawy Paweł Piskorski, powstała dzięki współpracy Muzeum Niepodległości z Muzeum Wojska Polskiego, Muzeum Historycznym m.st. Warszawy i Muzeum Mazowieckim w Płocku¹⁷. Realizacja wystawy była możliwa dzięki dotacji Samorządu Województwa Mazowieckiego. Autorem scenariusza była dr Jolanta Niklewska, projektu plastycznego — Alicja Ilgiewicz. Podczas otwarcia wystawy miała miejsce doroczna uroczystość wręczenia nagród laureatom Konkursu im. Prof. Aleksandra Gieysztorę na Najlepsze Mazoviana 2000. Kolejną edycję konkursu przeprowadziło Mazowieckie Towarzystwo Kultury, zaś nagrody ufundował Samorząd Województwa Mazowieckiego i Wyższa Szkoła Humanistyczna w Pułtusku. Ponadto Święto Niepodległości zostało uświetnione spektaklem *Drogi do niepodległości* (11 listopada) oraz sesją popularnonaukową pt. „Idea niepodległości — wczoraj i dziś”

16 Patrz *Sesja naukowa „Warszawa i Mazowsze w walce o niepodległość kraju w latach 1794–1920”* [Informator], Warszawa–Pułtusk 19–20 października 2000 r. Materiały z sesji ukażą się drukiem w połowie 2001 r.

17 Szerszy opis patrz *Warszawa i Mazowsze w walce o niepodległość kraju w latach 1794–1920*, „Nasze Mazowsze”, nr 10, grudzień 2000, s. 18–20.

(12 listopada). Sesję zaszczycił swoją obecnością prezydent Ryszard Kaczorowski, referaty wygłosili: prof. dr Adam Dobroński, prof. dr Wiesław Jan Wysocki i dr Andrzej Stawarz. Sponsorem sesji była firma MTP Antoni Motor z Warszawy. Sesję poprzedził wspaniały koncert Chóru i Orkiestry Zespołu Państwowych Szkół Muzycznych nr 5 im. Emila Młynarskiego. Ponadto odbyło się wiele lekcji muzealnych z cyklu „Drogi do niepodległości” (od 13 listopada), w których uczestniczyła młodzież szkolna¹⁸.

Jeszcze jedna rocznica nie umknęła uwagi Muzeum Niepodległości — 20 listopada w ramach cyklu „W marszu do niepodległości” red. Zbigniew Mierziński zrealizował spotkanie pt. „Virtuti Militari dla Lwowa — w 80. rocznicę odznaczenia miasta przez Marszałka Józefa Piłsudskiego”. W spotkaniu wzięli udział m.in. prof. dr Tadeusz Rawski i ks. Janusz Popławski — prezes Zarządu Towarzystwa Miłośników Lwowa i Kresów Południowo-Wschodnich. Część artystyczną uświetnili — Janusz Horodniczy (recytacja poezji patriotycznej) oraz Barbara Dunin i Zbigniew Kurtycz — śpiew, przy akompaniamencie Andrzeja Płonczyńskiego. Program listopada dopełniły nie mniej ciekawe imprezy — koncert muzyków SPAM „Polskie listopady”, połączony z promocją książki Lecha Froelicha *Skrzydlate ziarenko* (26 listopada) oraz promocja książek Aleksandra Pruszyńskiego i Waldemara Preckajło wydanych na Białorusi (27 listopada).

Grudzień

W ostatnim miesiącu roku 2000 zrealizowane zostały następujące spotkania i imprezy: inauguracja cyklu „Być Polakiem” programem „Żołnierze Marszałka Piłsudskiego — retrospekcje katyńskie” (3 grudnia) z udziałem poetki Witomiły Wołk-Jezińskiej i dr. Wiesława L. Ząbka oraz grupy artystów — Jolanty Fijałkowskiej, Stanisława Banasiuka (recytacje), Leona Łochowskiego (śpiew), Izabeli i Agaty Gołębiowskiej (skrzypce) oraz Andrzeja Serożyńskiego (fortepian); spotkanie z cyklu „Autor miesiąca” z prof. dr. Wiesławem J. Wysocim, autorem książek o gen. Emilu Fieldorfie i rotmistrzu Witoldzie Pileckim (4 grudnia); spotkanie dla nauczycieli „Wokół teatru” (11 grudnia); premiera spektaklu Sceny u Radziwiłłów pt. *Zwycięstwo albo śmierć* (o wojnie polsko-bolszewickiej 1919–1920) według scenariusza i w reżyserii Danieli Zborowskiej, w wykonaniu Zbigniewa Dziducha i Mirosława Guzowskiego (13 grudnia), którą sfinansował Urząd Dzielnicy Śródmieście Gminy Warszawa Centrum; spotkanie z cyklu „W marszu do niepodległości” (18 grudnia) poświęcone pamięci gen. „Montera” Antoniego Chruściela (w 40. rocznicę śmierci), w którym udział wzięli gen. bryg. w st. spoczynku Stanisław Nałęcz-Komorowski i płk w st. spoczynku Władysław Roman, a w części artystycznej goście z Londynu — Danuta Reutt (śpiew), Oliver

18 Obchody rocznicy urodzin Paderewskiego oraz Święta Niepodległości znalazły skromne odbicie w prasie ogólnopolskiej, m.in.: J. Marczyński, *Polak miary niepospolitej*, „Rzeczpospolita”, nr 258, 4–5 XI 2000; (PC) *Warszawa i Mazowsze 1794–1920. W walce o niepodległość*, „Trybuna”, nr 266, 15 XI 2000. Najszerze relacje, o dziwo, odnotowano w prasie lokalnej (L. Skalska-Mieciak, *Znajomi z cokołów. Polak miary niepospolitej*, „Południk”. Gazeta Mokotowa, Wilanowa, Ursynowa, nr 21, 30 XI 2000) i polonijnej — R. Mackiewicz, *Echa Święta Niepodległości. Listopadowe rocznice*, „Nasza Gazeta” — Tygodnik Związku Polaków na Litwie, nr 50, 7–13 XII 2000. Informację o wystawie poświęconej Paderewskiemu — pod koniec jej trwania — zamieścił „Głos” (M. G., *Ignacy Jan Paderewski. Był taki polityk...*), nr 5, 3 II 2001, s. 17.

Gozdawa-Reutt (śpiew) i Freddy Worth (fortepian); koncert a cappella Chóru Kameralnego Kościoła Ewangelicko-Reformowanego pod dyr. Pawła Hruszwickiego (17 grudnia) oraz dwa spotkania choinkowe dla dzieci będących pod opieką TPD (20 grudnia). W grudniu odbyło się też bardzo ważne spotkanie kombatanckie — 15 grudnia otwarto wystawę pt. „Wawer» — mały sabotaż”. Wystawę o tej organizacji małego sabotażu — w 60 rocznicę powstania — zorganizowały: Stowarzyszenie Szarych Szeregów, Związek Harcerstwa Polskiego i Związek Harcerstwa Rzeczypospolitej. Po otwarciu wystawy odbyła się projekcja filmu dokumentalnego *Okupacja w Warszawie* oraz sympozjum poświęcone organizacji „Wawer” (ciekawe wypowiedzi zaprezentowali m.in. Maria Straszewska, Jerzy Jabrzemski i Krystyna Szelińska)¹⁹.

Istotne znaczenie dla promocji działalności naszego muzeum miał udział placówki w IX Targach Książki Historycznej (przełom listopada i grudnia) oraz kiermaszu wydawnictw historycznych i regionalnych podczas konferencji „Integracja europejska a regionalizm”, zorganizowanej przez Mazowieckie Towarzystwo Kultury (12 grudnia).

Na koniec nieco statystyki. W roku 2000 ekspozycje Muzeum Niepodległości i jego oddziały (Muzeum Więzienia „Pawiak” i Muzeum X Pawilonu C. W.) zwiedziło ponad 63 tys. osób (ponad 60% stanowiła młodzież szkolna), natomiast w lekcjach muzealnych, spotkaniach autorskich, promocjach książek, koncertach, spektaklach, sesjach i seansach filmowych (łącznie odbyło się 368 imprez) wzięło udział prawie 30 tys. osób.

---

19 M. Likowski, „Wawer”, „Nasz Dziennik”, 18 XII 2000, s. 5.

Aplauz dla wykonawców Noworocznego Koncertu z Dedykacją, 10 stycznia 2000 r.

Uroczystość 10-lecia Muzeum Niepodległości, 29 stycznia 2000 r.

Fragment nowej ekspozycji stałej „Sybiracy 1940–1956”

Fragment wystawy „W harcerskiej służbie. Fakty i dokonania ZHP poza granicami kraju”

Fragment wystawy „Warszawa i Mazowsze w walce o niepodległość kraju 1794–1920”

Okładka książki wydanej z okazji 10-lecia Muzeum Niepodległości